KUPINE, DRENJINE, TEORIJA SLOJEVITOSTI I DRUGE KNJIŽEVNE AKTUELNOSTI

„Nijedna dobra poezija nije napisana manirom starim dva deset godina, jer pisati takvim manirom uverljivo pokazuje da pisac misli iz knjiga, konvencija i klišea, a ne iz života...“

Ezra Paund

Svakodnevno se postavljaju pitanja. Pitanja i potpitanja. O poeziji. I o potpoeziji.

Pitanja užički tvrdoglava, trez vena, lišena dekorativnih ukrasa i svaštarskih „osmica“. I ona dru ga: puna podozrenja i estetičkih danguba, koje su prvo smutile vrlo jasne magistrale poezije uopšte, a posle dezertirale iz osetne i osetljive bitke za kvalitet.

Raznežili smo se, snobovski, pa profesionalno. Počeli smo da trpimo razjareni starinski štimung, da brojimo otpatke i lansiramo mitomane. Dramatizovali smo uticaje. Postali smo detektivi smi sla i dekorateri smicalica. Otvorili smo pozornicu za mediokritete. Za pesnike — mediokritete, za pripovedače — mediokritete i uopšte, za mediokritete „bez crtica“. Svejedno nam je. U Požarevcu — čitamo iz tamošnjeg lista — „uspešno“ književno veče. Pesnici, zaboga: Nikola Drenovac, Ariton Mihajlović itd.! Nekoliko dana kasnije u Beogradu muzičko-književno veče: pesnici Sima Pandurović, Veljko Petrović itd. Nekoliko dana kasnije, nemanjički mnant Radoslav Vojvodić publikuje u „Književnim novinama“ do zla boga muljevite, retorične stihove koji ne bi imali mesta ni na marginama prepisa karolinških epopeja. Nekoliko dana kasnije u izlozima, jedna do druge, izdašne za statistiku ali i za statistiku bede poezije, pojavljuju se zbirke pesama Djuze Radovića, Slobodana Markovića, Mire Alečković, Niko le Drenovca, Ljubiše Jocića itd! Nekako u isto vreme, u već spomenutim „Književnim novinama“, Dragan Jeremić, koji je disciplinovano poslušao Sent-Beva i postao „sekretar javnosti“, očitao je prijateljsku bukvicu pesniku Branku Miljkoviću.

Kaže mu: ostavi se „uticaja“ sa strane. To su ćorava posla! Ne go navali da kopaš ove naše mitove, kao čika Momčilo iz tamnog vilajeta... Svi udariše monopol na tamni vilajet. Na vulgarizovanje poezije, ograničavajući je.

Lišeni talenta, lišeni dijalektičkog „zelenog svetla“, kriomice grickajući mrve sa nekadašnje trpeze Disa, Dučića, Crnjanskog i drugih, opravdano neznanih već, toliki pesnici profesionalni, sa tiražima 3.500, 2.000, pa 1.500, toliki trafikanti sitnih markica, toliki podupirači stidljive teorije o slojevitosti literature! Mučno piskaranje pesama. Nasilno, nepravično baratanje rečima. Dugoprugaško kaskanje pera ili nedeljno poigravanje sa pisaćom mašinom. Vrebanje povoljnog trenutka. Vrebanje šanse za večnosti! Ulepšavanje običnosti mediokriteta i paralelno s tim, mrzovoljno, sklupčano svatovsko-kumovsko shvatanje, vulgarno demokratsko shvatanje poezije.

Poezija bez pravih tekstova, bez vatre, bez lirike. Proždrljiva u svojoj bezumnosti, diletantska u svojoj potmulosti, uporna u svojoj ojadjenoj profesionalnosti. Izgrižena u svojoj mišjoj ciktavo sti. Prakticistička u svojoj svakodnevnosti. Konjunkturna u svojoj špekulisanoj jasnosti. Bezobzirna u svojoj požarevačkoj „uspešnosti“. Sulundarska u svojoj sitnoj varničavosti. Poezija ozvaničenih, kroz prste propuštenih danguba.

Vraćaju nas unazad, zamaraju nas, kroje nam raspoloženja, maltretiraju nas. A niko ne želi da ih pozove na presudnu debatu: O vrednostima, o valerima. I vokacijama. Namamljuju prošlost kao lektire i zato tolike časopise današnje, 1960-godišnje i čitanke, priredjene (a razredjene do bljutavosti!) otvaramo zbunjeni, dezorijentisani.

Negde posle onoga rata Sima Pandurović je publikovao pesničku antologiju svoga časopisa „Misao“. Mnogo autora, mnogo baštenskog korova i varljivih atributa. Mislite li da je to nepobitno signirano Siminim potpisom i godinom? Ne. Jer takvog baštovanluka, takve čorbaste i kašaste antisavremene, a žilave i komedijaški kompenzirane „po ezije“ima danas i ovde tušta i tma. Ima prilježne, anegdotske cic-poezije. Ima patriotskih kom binovanja svoga „ja“ i svoga očajanja, cmizdrenja i gangrenoz nog prepričavanja bolova; ima dobošarenja, brbljanja, drenjina i kupina svake vrste, jer, zaboga, „slojevita“ literatura može sve, ama baš sve da izdrži: od potonule zakoprcane džunke do simfonijske nemanjićke kavurme čiji je ideološki spontanitet ravan sklerotičnom provincijskom rentijeru. I sve to, naravno, i pravi i slučajni čitaoci, ljubitelji književnosti, treba da prime jedinstveno, „slojevito“, doduše, ali jedinstveno. Dakako, to se može garnirati sa tradicijom, sa zdravorazumskim šlagom, sa patetikom uma i patetikom druma, svejedno.

Autora teorije o slojevitosti nema više. Razišli su se, ili se prekvalifikovali! Ali zato je osta lo njihovo nedotupavno delo, njihov sistem sitničarskog opravdavanja svake najezde kiča, reprodukcija, smail-begovskog folklora, poetskog reportiranja, spo menarstva i spomenarizma, lasta u gnezdu i bez gnezda, — ostala je tušta i tma suvišnih, nedijalektičnih zabluda koje izazivaju strahopoštovanje ili sažaljenje, dve kategorije što kao sentimentalne učiteljice kvalifikuju i dve vrste pratilaca literature. Ostao je, dakle, mit o svaštarenju i mogućnosti svaštarenja. Pritisnuti pasivnim argumentima ove teorije mi svaku literarnu godinu dočekamo sa lažnim i lažno-vanvremenskim barometrom, kao da projekcija književne produkcije iz 1960. godine treba da se hrani svetosavskim naforama iz 1920. ili 1930. A statistika staroga sveta, kao duhovni mehanizam oko koga je skučena gore narečena teorija, ne samo da nas uvaljuje u salo i pliš, nego nam oduzima i privilegiju generacije koju je moderan život pozvao napolje, žestoko i neklištetirano, sa imeniteljem ljudskosti i socijalizma.

Nije naročito neobična zagonetka: da li je, koliko i do kojih žalosnih prosečnosti slojevita naša literatura, jer, najzad, nije nam stalo ni do veštačke homogenosti književnih planova i nivoa, mada svekoliki mit jedne li terature ne bi trebalo da se iscrpljuje u detinjastoj frazeologiji o „nesagledanosti“, „nedoživljenosti“, „nezrelosti“, niti se povoditi za normativnim istorijskim „razlozima“. Slojevita je i dar je razvojne situacije ličnost Janka Veselinovića, ali nikakvo moralno pravo da se njegovom „slo jevitom“ legitimacijom služi i razmeće nema stotinak današnjih pripovedača. Takodje slojevna je i u svojoj istorijskoj sramežljivosti herojska ličnost Jovana Grčića Milenka, ali je sasvim antislojevna — i to kampanjski — gomila jovančića koji su svoju jovanovsku zrelost pomerili sa takvim zakašnjenjem da ih samo izdavačka dobra volja još može lansirati, a vlasuljarska književna kritika dočekivati sa oznakama i podoznakama koje nemaju nikakve veze sa groplanovima i nužnostima književne civilizacije, danas i ovde, a da ne govorimo koliko je teorija o slojevitosti jedna velika pub licistička podvala i koliko je sve tetske timofejevske kabanice ili iz „varnica' 'nekog književnika jedno da li je izišla iz univerzimelanholično zagledanog „u praz no“.

I vreme velikih pesnika, i doba debelih datuma romana, minulo je, a mi se ne nalazimo u kineskom pozorištu gde jedna krpa označava milionsku vojsku i gde jedna cigla predstavlja čitav grad. Ne nalazimo se, najzad, ni u holivudskom dvorištu gde svaki statist treba da bude proglašen za „korisnu pojavu“, za „vredan prilog“ itd. Dabome, dekorativni razgovori o književnom životu u ovom času mogu da budu statistički izdašni; mogu da se poklapaju sa nabrajanjima i jevtinim šemama, ali je utoliko neophodniji zadatak knji ževne kritike kao istovremene moralne discipline da se od tih poslića odvoji i da, što bi bilo još najgore, ne „tapkari“ u ime komformističkog poretka vrednosti. Pošto su ispraznili slamaricu Bogdana Popovića, svi ti dobri i zli naslednici njegovi, zar će opet slamarice da pune sitnim parama i još sitnijim teorijama?

Mediokriteti su se umnožili, to je izvesno. Drenjine i kupine, takodje, mada su često mičurinski korigovane. A mi, zar da se kao Čehovljev Peća Trofimov, smejuljimo, čudimo i ljutimo sa strane? Samo „sa strane“? Da milujemo epiderm čitaocu i da kroz slojeve slojevite literature puštamo svakojaku vodu?

Jezikom neuživanja za sve, jezikom neprihvatanja svačega, brže ćemo doći do uživanja one poezije koja je premostila i reči i raskole nad rečima!

Milosav MIRKOVIĆ

„kad se malo munu počinju da trunu“

U broju 132, vrlo poznate beogradske „Književne novine“, Nova serija, publikovale su članak „Između lažne opredeljnosti i prividnog avangardizma“ svemoćno obrazovanog kamio-marksističkog Branka Peića, razume se, koji je divan, predivan dečko i koji, bože sačuvaj, nikada i nikakav epigon niti je bio niti bi mogao biti! Sušta dobrota i milota, obaveštenj literat i filozofemski merkur, jagnje koje (neopredeljeno) sve majke doji! Elem, iako nisam na njegov glomazno-politirani način sposoban za višesferične razgovore i kako ne hajem ni za kakve parcijalne demokratičnosti, želim da u nekoliko tačaka ukratko i definitivno odgovorim.

1) Svestan sam svih oblika i automatizama supersenzibilnih matorih pakosnika, koji se kriju iza jedne ovako besomučne „interpretacije“ imena, ličnosti, opredeljenja i tekstova Raše Popova, Miroslava Egerića, Tomislava Ketiga i mojih.

2) Duboko sam začudjen šansom i slobodom sa kojom B. P. nasrće na slobodu izbora onih ljudi koji su svoju aktivističku lozinku zaslužili ovde i danas, u potpunom socijalističkom konceptu mladosti i čije bi manijestacije „ograničene podlosti filistarskog trovanja klime pod vidom apologije revolucionisanja humanističke misli...“ zasluživale čebovanje a ne neinventivne dustabanliske rečenice ako bi doista bile prisutne i posvedočene.

3) Povodom šiparičkog oduševljenja sa „Olimpa našeg lista“, čini mi se da je najbolje podsetiti gore narečene novine da ćemo se oduševljavati kime i čime mi hoćemo i da nam nikakve packe neće smetati da istražujemo, vrednujemo, volimo i prihvatamo sa svim onim refleksima koje imamo a koji, a na to smo doista ponosni, nikada nisu vaspitavani ni od „Književnih novina“ bilo koje serije ni od Radovana Zogovića koji nam se besramno imputira (zbog pisanja malim slovima!)

4) Nadrealizam je moja privatna umetnička okupacija, i dalje. A nadrealizam kao istorijski jakt u jednom trenutku oonove i revolucionisanja duha, zanima me samo tamo i dotle dokle je u tom elementu revolucionisanja otkrio nezaustavljene i našim životom oslobodjenije izraze lepote.

5) Politička pismenost Miroslava Egerića, koja se denuncijantski dovodi u sumnju i zbog koje se otvara čitavo pitanje ne može a da se ne okrene u pitanje političke pismenosti, ili tačnije, političkog morala čankopisca iz „Književnih novina“.

Ko mu je, ko im je dao popovsku diplomu političke pismenosti? I dokle će solunaštvo i partizanština da budu nezamenljivi javni dekor za javno neostvarene pisce!

Pitanje je direktno.

6) Ni Egerić, ni Raša Popov, ni Ketig, ni ja nismo profesionalni pisci. Literatura nije naša tezga, naš luksuz i luksuz naše karijere, „naš jastuk svesti“, kako je rekao jedan od nadrealista. Zato u njoj učestvujemo sa slobodom koja je i pamfletarska (zbog adekvatnog nabujalog materijala kojim se bavi) i sa moralom koji izvire iz novosti života i novosti umetnosti.

7) Imputira nam se da kretenizujemo našu kulturu, da smo podli epigoni, suludi malogradjani, ograničeni filistri. Mislimo da bi nam to bio nesplativ i neoriginalan posao jer ako je iko kretenizovao i sitnim „djonovima“ izubijao našu književnu kulturu, onda su to učinile baš ove „Književne novine“. A koliko su pojedini njeni urednici i saradnici sastavni delovi tog kretenizma, ne možemo i nećemo da procenjujemo jer u ovoj literaturi ima i prečih i lepših poslova za evokaciju i revalorizaciju.

Milosav MIRKOVIĆ

I Z B O R

iz listova i časopisa

DUŠKO CAR: „Poznanstvo sa književnim djelom Oskara Daviča, s jednom stalno treperećom težnjom da se iskaže esencijalno danas i ovdje, susret s prenapregnutim usijanjem volje i mašte, neposredno doživljavanje jedne zahuktale vizije stvarnosti (koja je istovremeno i vrlo realna ocjena zbivanja); emotivni susret s umjetničkom objavom autora u kojoj su sve te komponente sintetizirane u jednom posebno poštenom naprezanju da se progovori o eminentnom čovjeku naše suvremene stvarnosti — to poznanstvo, ti susreti i ta doživljavanja izazivaju i spontano oduševljenje, ali i više manje logične otpore inercije, uvijek spremne da se odupre značajnoj novini...

Davičo je uopće u našoj kritici *„autor pretposljednje knjige“* koja se mahom hvali nasuprot posljednjoj koja se kudi i osporava... Otpori su naravno glasni i žučljivi...

Čini mi se da korijene svih tih (samo prividnih) nesporazuma treba tražiti ponajprije u činjenici da je Oskar Davičo u toj mjeri prodorno nov i neponovljiv, da je tako oslobodjen svih normi i konvencija i da je u toj mjeri stvaralac umjetnosti *o svom društvu* da su suprodstavljanja neminovna od onog trenutka kad u uzburkanu rijeku Davičove inspiracije zadre pero profesorski„ nepristrasnog“ i pedantnog nemuštog *pozitivnog znanja* kritičara: neusporediva Davičova literatura izmiče svim objektivističkim refleksijama; kritičar se pretvara u dobro odgojenog filistra, odličnog djaka koji je naučio lekciju o literaturi, ali osiromašen za svoju imaginaciju te literature u vremenu i prostoru ustvari je istovremeno onemogućen da doživi tu ili bilo koju drugu umjetnikovu riječ koja je izmakla ispod normiranih, apstraktnih zaključaka poznatih, priznatih i cijenjenih učitelja značajnih ili manje afirmiranih imena naše književnokritičke riječi...

Davičovi junaci... nisu klišetizirani heroji bez straha i mane, oni su rezultanta napora Revolucije, oni su kumulativni u smislu registratora objektivnih činjenica i subjektivnog autorovog stremljenja da se o tim objektivnim činjenicama progovori vlastitim jezikom: junak Davičove literature nije dvojnik jednog individualnog napora, on je u punom ‚plemenitom i krvodrnom smislu predstavnik naše, specifične, pa ako bismo htjeli biti konzekventni i neponovljive, samo naše Revolucije; junak inkarniran u njenom rastu, nosilac njenih pobjeda, pobjednik njenih stremljenja, ali nikada, ni u jednom trenutku shematizirani pozitivni junak, ni u jednom trenutku dokumentarni ili dokumentirani junak *Davičovih intimnih, u smislu — svojevoljnih* stremljenja...

Ključni problem u Davičovim romanima nije... osmišljavanje *ideje,* jer ona postoji, snažna, autohtona i besprijekorno ukomponirana u cjelinu pripovjedačkog tkiva, nego realizacija *ličnosti junaka:* taj junak morao je biti komponiran tako da u svakom trenutku može na svojim plećima iznijeti teret junaka-ideje. On je morao biti iznad prosječno angažiran, beskompromisni borac, svojevrsni vitez lutalica, u mnogim svojim objektivizacijama heroj bez mane i straha, ali ipak prije svega *čovjek s ljudskim griješkama* u svojoj psihologiji. Njegova izuzetnost nije u jednom trenutku smjela biti nehumana, ni u jednoj reakciji lišena snažne pomoći ideje; on je morao biti vrlo izražajan da bi mogao podnijeti teret svoje vlastite idejnosti, on je smio biti pod lupom sumnje insinuirane u dijalogu (— Ja ga poznajem iz rata, žrtvovao se za druge. — Ovog puta *hoće* druge da uzida u branu. — A sebe? — I sebe. Zar to nije isto?), ali je uvijek i u svakom momentu morao biti i opstati kao jedan iz legije ostrašćenih, jedan od onih *"koji misle radeći i žive unapred hraneći se hlebom budućnosti..."*

U jednom trenutku kad je u našoj literaturi (prečutno) opet arogantno glasan postao izgubljeni intelektualac, u jednom vremenu u kojem je najezdu socrealističkih „inženjera duša“ istisnuo pomodni krik desperadora, zapadnoevropskog gradjanina-intelektualca izgubljenog u kaosu društvenih mijena, ličnosti u prozi Oskara Daviča zrače svojim neponovljivim optimizmom, svojom natprirodnom energijom, svojom asketskom vjerom u čovjeka, u pravog čovjeka današnjice, i to njihovo postojanje, taj njihov urlik usprkos svim nedaćama, uinat svim tegobama — nosi jednu vrlo odgovornu i vrlo časnu istovremeno misiju literature u trenutku nastajanja: *oni su tumači vremena, oni su objava stremljenja društva, oni su prisutni u literaturi u najplemenitijem smislu te riječi.* Njihova suvremenost nije ni u jednom trenutku maska, njihova borba laž; oni otvaraju neispisano još do kraja poglavlje (bolje tek započeto) naše današnje suvremene književnosti. To naravno ne znači da mi danas nemamo književnost osim Davičove literature, ne, to ne znači ni da su njegovi romani neka svojevrsna biblija suvremenog društva, ali to sasvim sigurno predstavlja u svom najpunijem smislu, u svom egzistentnom determiniranju — *utiranje i pronalaženje puta.* Neobaziv na sve moguće i nemoguće teorije distance, zahuktalo nov i čudesno neiskazan, Oskar Davičo je prvi u našoj literaturi progovorio o *ličnosti trenutka u poslijeratnom društvu.* Ako je u tom svom prodoru ostao ponekad i fragmentaran, onda je to samo djelomično i njegova krivica: on stvara u jednom posebno zahuktalom vremenu, njegova literatura makoliko džinovskim koracima prodirala u nove svjetove svijesti ipak se samo utrkuje, ipak samo drži korak s nezapamćenim tempom mijena u društvu. I dok su mnogi drugi naši suvremeni književnici u jednom trenutku beznadno zaostali, dok su i ne sluteći odjednom izgubili ritam i *govoreći o našem društvu počeli pisati historijsku prozu,* Davičo je ostao u svom vremenu, vitalno je savladavao uvijek novu imaginaciju društva, nije dopuštao da ga zbuni, omete, izbaci iz koncepta bujica dogadjaja, orkan oduševljenja, radosti, tuge i rezignacije ipak uzradoštenog našeg suvremenog neimara, tog novovjekog princa iz bajke koji u čizmama od sedam milja juri svoju vlastitu zaostalost, sukobljava se s njom i ostaje pobjednik na svim meridijanima i paralelama suvremenog života...

(„Naše teme“ br. 4, 1960.)

„POLJA“ *uredjuju: Gojko JANJUŠEVIĆ, Tomislav KETIG, Petar MILOSAVLJEVIĆ, Pavle POPOVIĆ, Bogdanka POZNANOVIĆ, Dejan POZNANOVIĆ, Mileta RADOVANOVIĆ i Milan A. TABAKOVIĆ. — Glavni i odgovorni urednik Dejan POZNANOVIĆ. — List izdaje NIP „Progres“, Novi Sad, Maksima Gorkog 20/I. — Tekući račun br. 151-1/11-514. — Redakcija "Polja", Novi Sad, Maksima Gorkog 20/I. Tel. 33-60. — Rukopise treba slati otkucane na pisaćoj mašini. Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. — Godišnja pretplata 300 dinara. Pojedini broj 30 dinara. — Štampa „Forum“, Novi Sad.*

Vinjete: Janez SOLE.

č 487/63